

บทสรุป

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาและเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในองค์ประกอบด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้ปกครอง และด้านสถานภาพส่วนตัวของนักเรียน กับระดับชั้นเรียนที่ต่างกัน ทั้งนี้เพื่อจะอ้างอิงผลที่ได้ไปสู่วัตถุประสงค์ของการวิจัยที่จะศึกษาและเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ ในองค์ประกอบทั้ง 2 ด้านดังกล่าวข้างต้น กับการเลื่อนระดับชั้นเรียนในช่วงการศึกษา 3 ช่วงคือ ช่วงการศึกษาภาคบังคับ (ประถมศึกษาปีที่ 5 - ประถมศึกษาปีที่ 6) ช่วงระหว่างการศึกษาภาคบังคับ และต่อจากภาคบังคับ (ประถมศึกษาปีที่ 6 - มัธยมศึกษาปีที่ 1) และช่วงการศึกษาต่อจากภาคบังคับ (มัธยมศึกษาปีที่ 1 - มัธยมศึกษาปีที่ 2) โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาเฉพาะความสัมพันธ์ในจังหวัดที่มีอัตราการเรียนต่อต่ำเท่านั้น

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือนักเรียน และผู้ปกครองของนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และปีที่ 6 มัธยมศึกษาปีที่ 1 และปีที่ 2 ในจังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งเป็นจังหวัดที่เลือกขึ้นมาศึกษาเป็นการศึกษาเฉพาะกรณี ทั้งนี้เพราะจังหวัดกำแพงเพชรเป็นจังหวัดที่มีอัตราการเรียนต่อต่ำโดยตลอด และยังเป็นจังหวัดที่มีจำนวนนักเรียนที่เข้าสอบได้ปลายปี และสอบได้ในอัตราค่าอีกควย กลุ่มตัวอย่างดังกล่าวถูกสุ่มขึ้นมาจากจำนวนประชากรที่เป็นนักเรียน และผู้ปกครองของนักเรียน ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และปีที่ 6 และมัธยมศึกษาปีที่ 1 และปีที่ 2 ในปีการศึกษา 2522 โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบ Proportionate Stratified Random Sampling

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับองค์ประกอบด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้ปกครอง และด้านสถานภาพส่วนตัวของนักเรียน ผู้วิจัยได้กำหนดตัวแปรในองค์ประกอบทั้ง 2 ด้าน ที่จะเลือกมาศึกษา คือตัวแปรในองค์ประกอบด้านสถานภาพ

ส่วนตัวของนักเรียนได้แก่ เพศ เชาวนปัญญา จำนวนพี่น้องของนักเรียน (จำนวนพี่น้องรวมบิดามารดา และจำนวนพี่น้องที่กำลังเรียน) ลำดับที่ของการเป็นบุตร การช่วยทำงานบ้านของนักเรียน (จำนวนชั่วโมงที่ช่วยทำงานบ้าน และความถี่ของการช่วยทำงานบ้าน) การขาดเรียนเพื่อช่วยผู้ปกครองทำงาน การหนีเรียนของนักเรียนและการมีอาหารกลางวันรับประทาน ส่วนตัวแปรในองค์ประกอบด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้ปกครอง ได้แก่ สถานภาพการสมรส การศึกษา อาชีพ ขนาดของครอบครัว รายได้ของครอบครัว (รายได้ในครอบครัวต่อเดือนและความเพียงพอของรายได้ในครอบครัว) ระดับชั้นเรียนที่ผู้ปกครองต้องการให้นักเรียนเรียน ระดับชั้นเรียนที่ผู้ปกครองสามารถส่งเสียให้นักเรียนเรียน และการมองเห็นประโยชน์ของการเรียนต่อตัวนักเรียน ทั้งนี้เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่แบบสอบเชาวนปัญญาแมทธิวส์ก้าวหน้ามาตรฐาน (Standard Progressive Matrices) ของ เจซีราเวน (J.C.Raven) แบบสอบถามลักษณะทั่วไปของนักเรียน ซึ่งดัดแปลงจากแบบสอบถามสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และสภาวะส่วนตัวของนักเรียนของสมใจ หอมเย็น และแบบสอบถามสถานภาพของผู้ปกครองที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

ข้อมูลที่รวบรวมได้จากประชากรและกลุ่มตัวอย่างในแต่ละระดับชั้นเรียนจะถูกจัดให้มีลักษณะเป็นข้อมูลแบบมาตราอันดับ (Ordinal data) และวิเคราะห์ค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ แต่ละตัวแปร กับระดับชั้นเรียนที่ต่างกันในช่วงการศึกษา 3 ช่วง ดังกล่าวข้างต้น โดยใช้สถิติคือ เพอร์เซ็นต์ และ Goodman and Kroskal's Gamma ทั้งนี้ในการวิเคราะห์ค่าความสัมพันธ์ดังกล่าวผู้วิจัยได้วิเคราะห์ค่าความสัมพันธ์จากข้อมูลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างทั้งจังหวัด และแยกวิเคราะห์เป็นค่าความสัมพันธ์จากกลุ่มตัวอย่างในอำเภอเมือง และในอำเภอรอบนอกด้วย นอกจากนี้ค่าความสัมพันธ์ที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างจะถูกนำมาเปรียบเทียบใน 2 ลักษณะคือ เปรียบเทียบค่าความสัมพันธ์ระหว่างอำเภอรอบนอกและอำเภอเมืองในแต่ละช่วงการศึกษา และเปรียบเทียบค่าความสัมพันธ์ระหว่างช่วงการศึกษาทั้ง 3 ช่วง

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ตัวแปรในองค์ประกอบด้านสถานภาพส่วนตัวของนักเรียนในจังหวัดกำแพงเพชรที่สัมพันธ์กับการเลื่อนระดับชั้นเรียนในแต่ละช่วงการศึกษาอย่างมีนัยสำคัญมีดังนี้

- 1.1 ในช่วงการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ได้แก่ เพศ และเซवानปัญญา
- 1.2 ในช่วงระหว่างการศึกษาภาคบังคับและต่อจากภาคบังคับ ได้แก่ เพศ เซวานปัญญา การขาดเรียนเพื่อช่วยผู้ปกครองทำงาน และการหนีเรียนของนักเรียน
- 1.3 ในช่วงการศึกษาต่อจากภาคบังคับ ได้แก่ เพศ และจำนวนชั่วโมงที่นักเรียนช่วยทำงานบ้าน

เมื่อแยกศึกษาตัวแปรที่สัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับการเลื่อนระดับชั้นเรียนในแต่ละช่วงการศึกษาของนักเรียนในอำเภอเมือง และอำเภอรอบนอก พบว่าจะเป็นตัวแปรเดียวกันกับตัวแปรในแต่ละช่วงการศึกษาของนักเรียนทั้งจังหวัด ทั้งนี้ยกเว้นเซวานปัญญา (ในช่วงระหว่างการศึกษาภาคบังคับและต่อจากภาคบังคับ) และจำนวนชั่วโมงที่นักเรียนช่วยทำงานบ้าน (ในช่วงการศึกษาต่อจากภาคบังคับ) ที่เป็นตัวแปรซึ่งมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญ เฉพาะในอำเภอเมืองและทั้งจังหวัด แต่ในอำเภอรอบนอกไม่มีนัยสำคัญ และนอกจากนี้ยังมีตัวแปรอีกตัวหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับการเลื่อนระดับชั้นเรียนในช่วงระหว่างการศึกษาภาคบังคับและต่อจากภาคบังคับอย่างมีนัยสำคัญเฉพาะในอำเภอเมืองเท่านั้น แต่ในอำเภอรอบนอก และทั้งจังหวัดไม่มีนัยสำคัญ คือจำนวนชั่วโมงที่นักเรียนช่วยทำงานบ้าน

2. ตัวแปรในองค์ประกอบด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้ปกครองของนักเรียนในจังหวัดกำแพงเพชร ที่สัมพันธ์กับการเลื่อนระดับชั้นเรียนในแต่ละช่วงการศึกษาอย่างมีนัยสำคัญมีดังนี้

- 2.1 ในช่วงการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและในช่วงการศึกษาต่อจากภาคบังคับ ไม่มีความสัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญระหว่างตัวแปรต่าง ๆ กับการเลื่อนระดับชั้นเรียน

2.2 ในช่วงระหว่างการศึกษาภาคบังคับและต่อจากภาคบังคับ ได้แก่ รายได้ของครอบครัวต่อเดือน ความเพียงพอของรายได้ในครอบครัว ระดับชั้นเรียนที่ผู้ปกครองต้องการให้เรียน และระดับชั้นเรียนที่ผู้ปกครองสามารถส่งเสียได้

เมื่อแยกศึกษาตัวแปรที่สัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับการ เลื่อนระดับชั้นเรียนในแต่ละช่วงการศึกษาของนักเรียนในอำเภอเมือง และอำเภอรอบนอก พบว่าจะเป็นตัวแปรเดียวกันกับตัวแปร ของนักเรียนทั้งจังหวัด ทั้งนี้ยกเว้นรายได้ของครอบครัว (ในช่วงระหว่างการศึกษาภาคบังคับและต่อจากภาคบังคับ) ที่เป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญ เฉพาะในอำเภอเมืองและทั้งจังหวัด แต่ในอำเภอรอบนอกไม่มีนัยสำคัญ และความเพียงพอของรายได้ในครอบครัวจะมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญโดยส่วนรวมทั้งจังหวัด แต่ถาแยกพิจารณาเป็นอำเภอเมืองและอำเภอรอบนอก จะไม่มีนัยสำคัญ นอกจากนี้ยังมีตัวแปรอีกตัวหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับการ เลื่อนระดับชั้นเรียนในช่วงการศึกษาต่อจากภาคบังคับอย่างมีนัยสำคัญ เฉพาะในอำเภอเมือง เท่านั้น แต่ในอำเภอรอบนอก และทั้งจังหวัดไม่มีนัยสำคัญ คือ การมองเห็นประโยชน์ของการเรียนต่อนักเรียน

3. ผลการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของตัวแปรที่มีนัยสำคัญแต่ละตัวแปรที่มีต่อการ เลื่อนระดับชั้นเรียนในแต่ละช่วงการศึกษาของนักเรียนที่อยู่ในอำเภอเมืองและในอำเภอรอบนอก ปรากฏว่าไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งนี้ยกเว้นความสัมพันธ์ของตัวแปรจำนวนชั่วโมงที่นักเรียนในอำเภอเมืองและอำเภอรอบนอกช่วยทำงานบ้าน ในช่วงระหว่างการศึกษาภาคบังคับและต่อจากภาคบังคับ ที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือนักเรียนในอำเภอเมืองที่มีจำนวนชั่วโมงทำงานบ้านน้อยจะมีโอกาสสูงกว่านักเรียนที่มีจำนวนชั่วโมงทำงานบ้านมาก ในการเข้าศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ส่วนในอำเภอรอบนอกมีลักษณะความสัมพันธ์อย่างไม่มีนัยสำคัญ

4. ผลการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่มีนัยสำคัญแต่ละตัวแปรกับการ เลื่อนระดับชั้นเรียนของนักเรียนในจังหวัดกำแพงเพชร ในช่วงการศึกษาทั้ง 3 ช่วง ปรากฏว่ามีค่าความสัมพันธ์ที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญดังนี้

4.1 ความสัมพันธ์ในช่วงระหว่างการศึกษาภาคบังคับและต่อจากภาคบังคับที่แตกต่างจากความสัมพันธ์ในช่วงการศึกษาอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ ความสัมพันธ์ของตัวแปรค่าการขาดเรียนเพื่อช่วยผู้ปกครองทำงาน การหนีเรียนของนักเรียน ความเพียงพอของรายได้ในครอบครัว ระดับชั้นเรียนที่ผู้ปกครองต้องการให้นักเรียนเรียนและระดับชั้นเรียนที่สามารถส่งเสียได้

4.2 ความสัมพันธ์ในช่วงระหว่างการศึกษาภาคบังคับและต่อจากภาคบังคับที่แตกต่างจากความสัมพันธ์ในช่วงการศึกษาภาคบังคับเท่านั้น คือความสัมพันธ์ของตัวแปรค่ารายได้ของครอบครัว

4.3 ความสัมพันธ์ในช่วงการศึกษาต่อจากภาคบังคับที่แตกต่างจากความสัมพันธ์ในช่วงการศึกษาอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ ความสัมพันธ์ของตัวแปรค่าเชาวน์ปัญญา และจำนวนชั่วโมงที่นักเรียนช่วยทำงานบ้าน

เมื่อแยกเปรียบเทียบค่าความสัมพันธ์ของตัวแปรที่มีนัยสำคัญแต่ละตัวแปรในช่วงการศึกษาทั้ง 3 ช่วง ของนักเรียนในอำเภอเมือง และในอำเภอรอบนอกพบว่ามีความแตกต่างของค่าความสัมพันธ์ในลักษณะที่เหมือนกันและต่างกัน กับการเปรียบเทียบค่าความสัมพันธ์ของนักเรียนทั้งจังหวัด ดังนี้

อำเภอเมือง

4.4 ความสัมพันธ์ในช่วงระหว่างการศึกษาภาคบังคับและต่อจากภาคบังคับที่แตกต่างจากความสัมพันธ์ในช่วงการศึกษาอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ ความสัมพันธ์ของตัวแปรค่าจำนวนชั่วโมงที่นักเรียนช่วยทำงานบ้าน รายได้ของครอบครัว ระดับชั้นเรียนที่ผู้ปกครองต้องการให้นักเรียนเรียน และระดับชั้นเรียนที่สามารถส่งเสียได้

4.5 ความสัมพันธ์ในช่วงระหว่างการศึกษาภาคบังคับและต่อจากภาคบังคับที่แตกต่างจากความสัมพันธ์ในช่วงการศึกษาต่อจากภาคบังคับเท่านั้น ได้แก่ ความสัมพันธ์ของตัวแปรค่าการขาดเรียนเพื่อช่วยผู้ปกครองทำงาน และการมองเห็นประโยชน์ของการเรียนต่อตัวนักเรียน

๔.๖ ความสัมพันธ์ในช่วงการศึกษาต่อจากภาคบังคับที่แตกต่างจากความสัมพันธ์ในช่วงการศึกษาอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญ คือความสัมพันธ์ของตัวแปรค่านเซาวนปัญญา

๔.๗ ความสัมพันธ์ในช่วงการศึกษาทั้ง 3 ช่วง ที่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ความสัมพันธ์ของตัวแปรค่านการหนีเรียนของนักเรียน

อำเภอรอบนอก

๔.๘ ความสัมพันธ์ในช่วงระหว่างการศึกษาภาคบังคับและต่อจากภาคบังคับที่แตกต่างจากความสัมพันธ์ในช่วงการศึกษาอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ความสัมพันธ์ของตัวแปรค่าน การขาดเรียนเพื่อช่วยผู้ปกครองทำงาน การหนีเรียนของนักเรียน ระดับชั้นเรียนที่ผู้ปกครองต้องการให้นักเรียนเรียน และระดับชั้นเรียนที่สามารถส่งเสียได้

๔.๙ ความสัมพันธ์ในช่วงการศึกษาทั้ง 3 ช่วง ที่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ คือ ความสัมพันธ์ของตัวแปรค่านเซาวนปัญญา

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ในองค์ประกอบด้านสถานภาพส่วนตัวของนักเรียน และด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้ปกครองกับการเลื่อนระดับชั้นเรียนของนักเรียนในจังหวัดกำแพงเพชร ดังกล่าวแล้วทั้งหมด อาจสรุปเป็นความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ กับการเลื่อนระดับชั้นเรียนของนักเรียนในแต่ละช่วงการศึกษาได้ดังนี้

๗. ในช่วงการศึกษาภาคบังคับ

ตัวแปรที่สัมพันธ์กับการเลื่อนระดับชั้นเรียนจากชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ขึ้นชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของนักเรียนในจังหวัดกำแพงเพชร ได้แก่ เพศ และเซาวนปัญญาของนักเรียน และเมื่อแยกพิจารณาตามเขตที่ตั้งของโรงเรียนคือในอำเภอเมืองและ

และในอำเภอรอบนอก จะพบว่าเป็นตัวแปรเดียวกันกับโดยส่วนรวมทั้งจังหวัด

๕. ในช่วงระหว่างการศึกษาภาคบังคับและต่อจากภาคบังคับ

ตัวแปรที่สัมพันธ์กับการเลื่อนระดับชั้นเรียนจากชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เข้าศึกษาต่อชั้นมัธยมปีที่ 1 ของนักเรียนในจังหวัดกำแพงเพชร ได้แก่ เพศ ชาววน ปัญญา การขาดเรียนเพื่อช่วยผู้ปกครองทำงาน การหนีเรียนของนักเรียน รายได้ของครอบครัวต่อเดือน ความเพียงพอของรายได้ในครอบครัว ระดับชั้นเรียนที่ผู้ปกครองต้องการให้นักเรียนเรียน - และระดับชั้นเรียนที่ผู้ปกครองสามารถส่งเสียได้

เมื่อแยกพิจารณาตามเขตที่ตั้งของโรงเรียน คือในอำเภอเมืองและในอำเภอรอบนอก จะพบว่าเป็นตัวแปรตัวเดียวกันโดยส่วนรวมทั้งจังหวัด ทั้งนี้ยกเว้นตัวแปรด้านชาววนปัญญา และรายได้ของครอบครัวต่อเดือน ของนักเรียนในอำเภอรอบนอกที่มีความสัมพันธ์อย่างไม่มีนัยสำคัญ และในอำเภอเมืองจะมีตัวแปรที่สัมพันธ์กับการเลื่อนระดับชั้นเรียนในช่วงการศึกษานี้เพิ่มขึ้นอีกหนึ่งตัวแปรคือ จำนวนชั่วโมงที่นักเรียนช่วยทำงานบ้าน

๖. ในช่วงการศึกษาต่อจากภาคบังคับ

ตัวแปรที่สัมพันธ์กับการเลื่อนระดับชั้นเรียนจากชั้นมัธยมปีที่ 1 ชั้นมัธยมปีที่ 2 ของนักเรียนในจังหวัดกำแพงเพชร ได้แก่ เพศ และจำนวนชั่วโมงที่นักเรียนช่วยทำงานบ้าน

เมื่อแยกพิจารณาตามเขตที่ตั้งของโรงเรียน คือในอำเภอเมืองและในอำเภอรอบนอก จะพบว่าเป็นตัวแปรเดียวกันกับโดยส่วนรวมทั้งจังหวัด ทั้งนี้ยกเว้นตัวแปรด้านจำนวนชั่วโมงที่นักเรียนช่วยทำงานบ้าน ของนักเรียนในอำเภอรอบนอกที่มีความสัมพันธ์อย่างไม่มีนัยสำคัญ และในอำเภอเมืองจะมีตัวแปรที่สัมพันธ์กับการเลื่อนระดับชั้นเรียนในช่วงการศึกษานี้เพิ่มขึ้นอีกหนึ่งตัวแปรคือ การมองเห็นประโยชน์ของการเรียนต่อตัวนักเรียน

จากผลการสรุปตัวแปรตามสถานภาพส่วนตัวของนักเรียน และตามสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ของผู้ปกครองที่สัมพันธ์กับการเลื่อนระดับชั้นในแต่ละช่วงการศึกษา ขวาทน ถาจะพิจารณาและอภิปรายผลตามลักษณะของความสัมพันธ์ของตัวแปรแต่ละตัวแปร และตามผลการเปรียบเทียบลักษณะความสัมพันธ์ของตัวแปรแต่ละตัวแปรต่าง ๆ ดังกล่าว จะอธิบายได้ดังนี้

1. ตามสถานภาพส่วนตัวของนักเรียน มีตัวแปรที่สัมพันธ์กับการเลื่อนระดับชั้นเรียน 5 ตัวแปร

1.1 เพศของนักเรียน

เพศของนักเรียนเป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการเลื่อนระดับชั้นเรียนของนักเรียนในทุกช่วงการศึกษา กล่าวคือ นักเรียนเพศชายจะมีโอกาสสูงกว่านักเรียนเพศหญิง ในการเลื่อนระดับชั้นเรียนที่สูงขึ้นในทุกช่วงการศึกษา และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงระหว่างการศึกษาภาคบังคับและทอจากภาคบังคับ (การเข้าศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1) นักเรียนเพศชายจะมีโอกาสเข้าศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 สูงกว่านักเรียนเพศหญิงมาก

การที่นักเรียนเพศชายมีโอกาสสูงในการเลื่อนระดับชั้นเรียนที่สูงขึ้น อาจจะเป็นเนื่องมาจากคานิยมของผู้ปกครองของนักเรียนในจังหวัดกำแพงเพชรส่วนใหญ่ยังคงเห็นว่า นักเรียนเพศหญิงไม่จำเป็นต้องเรียนสูงมากนัก ส่วนนักเรียนเพศชายจำเป็นต้องเรียนในระดับชั้นที่สูง เพื่อจะได้เป็นหลักของครอบครัวต่อไปในอนาคต

1.2 เชาวนปัญญา

เชาวนปัญญาของนักเรียนเป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการเลื่อนระดับชั้นเรียนในช่วงการศึกษาภาคบังคับ และในช่วงระหว่างการศึกษาภาคบังคับ และทอจากภาคบังคับเท่านั้น แต่ไม่มีนัยสำคัญในช่วงการศึกษาทอจากภาคบังคับ กล่าวคือ นักเรียนในจังหวัดกำแพงเพชรที่มีเชาวนปัญญาสูง จะมีโอกาสสูงกว่านักเรียนที่มีเชาวนปัญญาต่ำ ในการเลื่อนชั้นไปเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และการเข้าศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 แต่โอกาสในการเลื่อนชั้นไปเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 2 จะไม่ขึ้นอยู่กับเชาวนปัญญา และเมื่อแยกพิจารณาลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างเชาวนปัญญา กับการเลื่อนระดับชั้นเรียนตามเขตที่ตั้งของ

โรงเรียน คือในอำเภอเมืองและในอำเภอรอบนอก ปรากฏว่าลักษณะความสัมพันธ์ในอำเภอเมืองมีลักษณะเช่นเดียวกับโดยรวมทั้งจังหวัด แต่ในอำเภอรอบนอกจะมีลักษณะความสัมพันธ์ที่ต่างไปจากลักษณะความสัมพันธ์ของนักเรียนทั้งจังหวัดเล็กน้อย กล่าวคือ ปัญหาสูงจะสัมพันธ์กับการเลื่อนชั้นไปเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เท่านั้น แต่การเข้าศึกษาต่อชั้นมัธยมปีที่ 1 และการเลื่อนชั้นไปเรียนชั้นมัธยมปีที่ 2 จะไม่ขึ้นอยู่กับเชาวน์ปัญญาและความสัมพันธ์ในช่วงการเลื่อนชั้นไปเรียนชั้นมัธยมปีที่ 2 ของนักเรียนในอำเภอรอบนอกไม่ต่างจากค่าความสัมพันธ์ในช่วงการศึกษาอื่น ๆ ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้แตกต่างไปจากลักษณะความสัมพันธ์ในอำเภอเมือง หรือโดยรวมทั้งจังหวัดที่มีความสัมพันธ์ในช่วงการเลื่อนชั้นไปเรียนต่อชั้นมัธยมปีที่ 2 ต่างจากความสัมพันธ์ในช่วงการศึกษาอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญ

ลักษณะการเลื่อนชั้นไปเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และการเข้าศึกษาต่อชั้นมัธยมปีที่ 1 ของนักเรียนในอำเภอเมือง หรือโดยรวมทั้งจังหวัด ที่ขึ้นอยู่กับเชาวน์ปัญญา เป็นลักษณะที่สอดคล้องกับระบบการจัดการศึกษาแบบแพ็คคอก คือจะเป็นการคัดเลือกเอาเฉพาะนักเรียนที่มีเชาวน์ปัญญาสูง ให้คงอยู่ในระบบการศึกษาต่อไป ส่วนการเลื่อนชั้นไปเรียนชั้นมัธยมปีที่ 2 ที่มีลักษณะทางออกไป คือไม่ขึ้นอยู่กับเชาวน์ปัญญา อาจเนื่องจากนักเรียนส่วนใหญ่ที่ได้รับการคัดเลือกเข้าศึกษาต่อมัธยมปีที่ 1 เป็นนักเรียนที่มีเชาวน์ปัญญาค่อนข้างสูงอยู่แล้ว

แม้ว่าลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างเชาวน์ปัญญากับการเลื่อนระดับชั้นเรียนของนักเรียนในอำเภอรอบนอก จะต่างจากลักษณะในอำเภอเมือง หรือโดยรวมทั้งจังหวัด คือ การเข้าศึกษาชั้นมัธยมปีที่ 1 ของนักเรียนในอำเภอรอบนอก ไม่ขึ้นอยู่กับเชาวน์ปัญญา แต่ยังคงอาจถือได้ว่า นักเรียนในอำเภอรอบนอกที่มีเชาวน์ปัญญาค่อนข้างสูง มีโอกาสเข้าศึกษาต่อชั้นมัธยมปีที่ 1 เช่นเดียวกับในอำเภอเมือง หรือทั้งจังหวัด ทั้งนี้เพราะถ้าพิจารณาความสัมพันธ์ในช่วงระหว่างการศึกษาภาคบังคับ และต่อจากภาคบังคับของนักเรียนในอำเภอรอบนอก จะพบว่า เป็นค่าความสัมพันธ์ที่ค่อนข้างสูง และจากการเปรียบเทียบค่าความสัมพันธ์การศึกษาดังกล่าวระหว่างในอำเภอเมือง และในอำเภอ

รอบนอก จะพบว่า ไม่แตกต่างกัน ดังนั้นจึงน่าจะถือได้ว่า การเข้าศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ขึ้นอยู่กับเขาวนปัญญาเช่นกัน และถึงแม้ว่าการเลื่อนชั้นไปเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ของนักเรียน ในอำเภอรอบนอก จะไม่ต่างจากการเลื่อนชั้นไปเรียนระดับชั้นอื่น ๆ เหมือนในอำเภอเมือง หรือทั้งจังหวัด อาจอธิบายได้ว่า นักเรียนในอำเภอรอบนอกที่ถูกคัดเลือกเข้ามาเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เป็นนักเรียนที่มีเขาวนปัญญาค่อนข้างสูงอยู่แล้วเป็นส่วนใหญ่ (เช่นเดียวกับในอำเภอเมือง หรือทั้งจังหวัด) แต่อาจมีบางส่วนที่มีเขาวนปัญญาค่อนข้างต่ำ แต่มีโอกาสดูกคัดเลือกเข้ามาเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ควบ โดยมีอิทธิพลของตัวแปรฐานะทางเศรษฐกิจ และสังคมเข้ามาเกี่ยวข้อง ในขณะที่นักเรียนในอำเภอเมือง หรือทั้งจังหวัด ที่มีเขาวนปัญญาค่อนข้างต่ำ มีโอกาสได้รับการคัดเลือกเข้ามาเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 น้อยกว่า

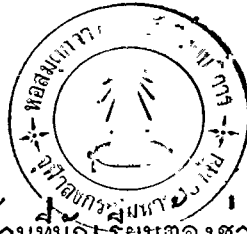
1.3 จำนวนชั่วโมงที่นักเรียนช่วยทำงานบ้าน

จำนวนชั่วโมงที่นักเรียนช่วยทำงานบ้าน เป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการเลื่อนระดับชั้นเรียน เฉพาะในช่วงการศึกษาต่อจากภาคบังคับเท่านั้น กล่าวคือ นักเรียนในจังหวัดกำแพงเพชร ที่มีจำนวนชั่วโมงช่วยทำงานบ้านมาก จะมีโอกาสเลื่อนชั้นไปเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 สูงกว่านักเรียนที่มีจำนวนชั่วโมงช่วยทำงานบ้านน้อย และโอกาสในการเลื่อนชั้นไปเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หรือการเข้าศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จะไม่ขึ้นอยู่กับตัวแปรนี้ แต่เมื่อแยกพิจารณาถึงลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนชั่วโมงที่นักเรียนช่วยทำงานบ้าน กับการเลื่อนระดับชั้นเรียน ตามเขตที่ตั้งของโรงเรียน คือในอำเภอเมือง และในอำเภอรอบนอก จะพบว่า มีลักษณะที่ต่างออกไป คือ จำนวนชั่วโมงที่นักเรียนในอำเภอเมืองช่วยทำงานบ้าน นอกจากจะมีความสัมพันธ์ในลักษณะเดียวกับโดยส่วนรวมทั้งจังหวัด ในช่วงการศึกษาต่อจากภาคบังคับแล้ว ยังมีความสัมพันธ์ในช่วงระหว่างการศึกษาภาคบังคับ และต่อจากภาคบังคับอีกด้วย กล่าวคือ นักเรียนในอำเภอเมืองที่มีจำนวนชั่วโมงช่วยทำงานบ้านน้อย จะมีโอกาสเข้าศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 สูงกว่านักเรียนที่มีจำนวนชั่วโมงทำงานบ้านมาก และนักเรียนที่มีจำนวนชั่วโมงทำงานบ้านมาก จะมีโอกาสเลื่อนชั้นไปเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 สูง ส่วนในอำเภอรอบนอก ปรากฏว่า โอกาสในการเลื่อนระดับชั้นเรียนในทุกช่วงการศึกษา ไม่ขึ้นอยู่กับจำนวนชั่วโมงที่นักเรียนช่วยทำงานบ้าน

การที่มีโอกาสในการเลื่อนขึ้นไปเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และการเข้าศึกษาต่อชั้นมัธยมปีที่ 1 ไม่ขึ้นอยู่กับจำนวนชั่วโมงที่นักเรียนช่วยทำงานบ้าน แต่การเลื่อนขึ้นไปเรียนชั้นมัธยมปีที่ 2 ขึ้นอยู่กับการช่วยทำงานบ้านมาก อาจเนื่องจากนักเรียนในจังหวัดกำแพงเพชร ที่มีโอกาสเข้าเรียนต่อชั้นมัธยมปีที่ 1 และได้เลื่อนชั้นมัธยมปีที่ 2 ส่วนใหญ่เป็นนักเรียนที่ผูกครองต่อการให้ช่วยทำงานบ้านมาก แต่นักเรียนดังกล่าวยังเป็นนักเรียนที่เอาใจใส่ทั้งในการทำงานบ้าน และการเรียนสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้เลื่อนขึ้นไปเรียนชั้นมัธยมปีที่ 2

การที่นักเรียนในอำเภอเมือง ที่ช่วยทำงานบ้านน้อย มีโอกาสเข้าศึกษาต่อชั้นมัธยมปีที่ 1 มาก และนักเรียนที่ช่วยทำงานบ้านมาก มีโอกาสเลื่อนขึ้นไปเรียนชั้นมัธยมปีที่ 2 สูง อาจเนื่องจากผูกครองของนักเรียนในอำเภอเมือง ที่ต้องการให้นักเรียนช่วยทำงานบ้านมาก จะไม่ให้นักเรียนเข้าเรียนต่อชั้นมัธยมปีที่ 1 แต่นักเรียนที่เข้าเรียนต่อชั้นมัธยมปีที่ 1 และได้เลื่อนขึ้นไปเรียนชั้นมัธยมปีที่ 2 ส่วนใหญ่ยังคงเป็นนักเรียนที่ผูกครองต่อการให้ช่วยทำงานบ้านมาก แต่ยังเป็นนักเรียนที่มีความเอาใจใส่ในการช่วยทำงาน และการเรียนสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้เลื่อนขึ้นไปเรียนชั้นมัธยมปีที่ 2 อีกด้วย

แม้ว่าโอกาสในการเลื่อนขึ้นไปเรียนชั้นมัธยมปีที่ 2 ของนักเรียนในอำเภอรอบนอก ไม่ขึ้นอยู่กับการทำงานบ้านมาก เช่นเดียวกับในอำเภอเมือง หรือโดยส่วนรวมทั้งจังหวัด แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า ค่าความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนชั่วโมงที่นักเรียนในอำเภอรอบนอกช่วยทำงานบ้านกับการเลื่อนระดับชั้นเรียน ในช่วงการศึกษาต่อจากภาคบังคับ เป็นค่าความสัมพันธ์ค่อนข้างสูง และจากการเปรียบเทียบค่าความสัมพันธ์ในช่วงการศึกษาดังกล่าวระหว่างในอำเภอเมือง และในอำเภอรอบนอก พบว่า ไม่แตกต่างกัน ดังนั้นจึงอาจถือได้ว่า นักเรียนในอำเภอรอบนอกที่มีจำนวนชั่วโมงช่วยทำงานบ้านมาก จะมีโอกาสสูงในการเลื่อนขึ้นไปเรียนชั้นมัธยมปีที่ 2 เช่นเดียวกับ ในอำเภอเมือง หรือโดยส่วนรวมทั้งจังหวัด

จากการศึกษาลักษณะงานบ้านที่นักเรียนต้องช่วยทำ ได้แก่ กวาดบ้าน ตักน้ำ รดน้ำ เลี้ยงน้อง ไปตลาด ตามลำดับ

1.4 การขาดเรียนเพื่อช่วยผู้ปกครองทำงาน

การขาดเรียนเพื่อช่วยผู้ปกครองทำงาน เป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการเลื่อนชั้นเรียนเฉพาะในช่วงระหว่างการศึกษาภาคบังคับ และต่อจากภาคบังคับ เท่านั้น แต่ไม่มีนัยสำคัญในช่วงการศึกษาค้นคว้าอิสระ กล่าวคือ นักเรียนในจังหวัดกำแพงเพชร ที่ไม่เคยขาดเรียนเพื่อช่วยผู้ปกครองทำงาน หรือเคยขาดเรียนน้อยครั้ง จะมีโอกาสในการเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 สูงกว่านักเรียนที่เคยขาดเรียนเพื่อช่วยผู้ปกครองทำงานบ่อยครั้ง ซึ่งโอกาสในการเลื่อนระดับชั้นเรียนดังกล่าวนี้จะแตกต่างจากโอกาสในการเลื่อนชั้นไปเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และมัธยมศึกษาปีที่ 2 คือ นักเรียนจะมีโอกาสเลื่อนชั้นไปเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยไม่มีอิทธิพลของตัวแปรนี้ และเมื่อแยกศึกษาลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างการขาดเรียนเพื่อช่วยผู้ปกครองทำงาน กับการเลื่อนระดับชั้นเรียนตามเขตที่ตั้งของโรงเรียน คือในอำเภอเมือง และในอำเภอรอบนอก ปรากฏว่า มีลักษณะเดียวกันกับลักษณะความสัมพันธ์โดยส่วนรวมทั้งจังหวัด

การที่โอกาสในการเข้าศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ขึ้นอยู่กับการขาดเรียนน้อยครั้ง แต่โอกาสในการเลื่อนชั้นชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และมัธยมศึกษาปีที่ 2 ไม่ขึ้นกับการขาดเรียน อาจเนื่องจากผู้ปกครองที่ต้องการให้นักเรียนช่วยทำงาน ไม่ให้นักเรียนเข้าเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ส่วนการศึกษาถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เป็นการศึกษาภาคบังคับ ผู้ปกครองจึงยังคงให้นักเรียนเรียนต่อจนจบ และนักเรียนที่เข้ามาเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และได้เลื่อนชั้นมาเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เป็นนักเรียนที่ผู้ปกครองไม่มีความจำเป็นต้องให้ช่วยทำงานมาก

1.5 การหนีเรียนของนักเรียน

การหนีเรียนของนักเรียนเป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการเลื่อนชั้นเรียน เฉพาะในช่วงระหว่างการศึกษาภาคบังคับและต่อจากภาคบังคับ แต่ไม่มีนัยสำคัญในช่วงการศึกษาค้นคว้าอิสระ กล่าวคือ นักเรียนในจังหวัดกำแพงเพชร ที่ไม่เคยหนีเรียนจะมี

โอกาสสูงว่านักเรียนที่เคยหนีเรียน ในการเข้าศึกษาต่อชั้นมัธยมปีที่ 1 แต่โอกาสในการเลื่อนชั้นชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และมัธยมปีที่ 2 ไม่ขึ้นอยู่กับการหนีเรียน และเมื่อนักศึกษา ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างการหนีเรียน กับการเลื่อนระดับชั้นเรียนของนักเรียนตามเขตที่ตั้งของโรงเรียนคือ ในอำเภอเมือง และในอำเภอรอบนอก ปรากฏว่า มีลักษณะความสัมพันธ์เช่นเดียวกัน โดยส่วนรวมทั้งจังหวัด แต่อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่า ความสัมพันธ์ในช่วงการเลื่อนชั้นไปเรียนชั้นมัธยมปีที่ 1 ของนักเรียนในอำเภอเมือง ไม่ต่างจาก ความสัมพันธ์ในช่วงการศึกษาอื่น ๆ

การหนีเรียนของนักเรียนเป็นตัวแทนที่แสดงถึงความสนใจในการเรียนของนักเรียน ดังนั้นนักเรียนที่มีความสนใจในการเรียนสูง (ไม่เคยหนีเรียน) ควรจะมีโอกาสในการเลื่อนระดับชั้นเรียนสูงขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม แนวความคิดการวิจัยจะชี้ให้เห็นว่า นักเรียนที่ไม่เคยหนีเรียนจะมีโอกาสเข้าศึกษาต่อชั้นมัธยมปีที่ 1 สูงกว่านักเรียนที่เคยหนีเรียน ก็ยังไม่อาจสรุปได้ว่า นักเรียนไม่ได้เข้าศึกษาต่อ เนื่องจากขาดความสนใจในการเรียน เพราะถ้าพิจารณาจากเหตุผลของการหนีเรียนของนักเรียน จะปรากฏว่า นักเรียนที่หนีเรียนประมาณครึ่งหนึ่งเหตุผลของการหนีเรียนว่า เพื่อช่วยผู้ปกครองทำงาน และมีบางส่วนที่หนีเรียนเพราะเพื่อนชวน และทำการบ้านไม่ทัน ดังนั้นจึงน่าจะสรุปได้ว่า นักเรียนจำนวนหนึ่งที่ไม่ได้เข้าศึกษาต่อชั้นมัธยมปีที่ 1 ไม่ใช่เพราะขาดความสนใจในการเรียน แต่เป็นเพราะต้องช่วยผู้ปกครองทำงาน และมีนักเรียนบางส่วนที่ไม่ได้เข้าเรียนต่อ เพราะขาดความสนใจในการเรียน

การที่ความสัมพันธ์ระหว่างการหนีเรียน กับการเลื่อนชั้นไปเรียนชั้นมัธยมปีที่ 1 ของนักเรียนในอำเภอเมือง ไม่ต่างจากความสัมพันธ์ในช่วงการศึกษาอื่น ๆ เหมือนกับการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของนักเรียนในอำเภอรอบนอก หรือโดยส่วนรวมทั้งจังหวัด เป็นเพราะนักเรียนในอำเภอเมือง ในทุกระดับชั้นเรียนส่วนใหญ่ไม่เคยหนีเรียน

2. ค่านเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้ปกครอง มีตัวแปรที่สัมพันธ์กับการเลื่อนระดับชั้นเรียน 4 ตัวแปร คือ

2.1 รายได้ของครอบครัว

รายได้ของครอบครัวต่อเดือน และความเพียงพอของรายได้ในครอบครัวเป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการเลื่อนชั้นเรียน เฉพาะในช่วงระหว่างการศึกษาภาคบังคับ และต่อจากภาคบังคับเท่านั้น แต่ไม่มีนัยสำคัญในช่วงการศึกษาอื่น กล่าวคือ นักเรียนในจังหวัดกำแพงเพชร ที่ครอบครัวมีรายได้สูง และมีความเพียงพอของรายได้ในครอบครัว จะมีโอกาสในการเข้าศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 สูงกว่านักเรียนที่ครอบครัวมีรายได้น้อย และไม่เพียงพอ แต่โอกาสในการเลื่อนชั้นชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และมัธยมศึกษาปีที่ 2 จะไม่ขึ้นอยู่กับรายได้ และความเพียงพอ และเมื่อแยกศึกษาลักษณะความสัมพันธ์ของรายได้ในครอบครัวต่อเดือน และความเพียงพอของรายได้ กับการเลื่อนระดับชั้นเรียนตามเขตที่ตั้งของโรงเรียนในอำเภอเมือง และอำเภอรอบนอก ปรากฏว่า มีลักษณะที่ต่างออกไป คือ นักเรียนในอำเภอเมือง ที่ครอบครัวมีรายได้สูง จะมีโอกาสสูงในการเข้าศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เช่นเดียวกับลักษณะโดยรวมทั้งจังหวัด แต่ถ้ามพิจารณาความเพียงพอของรายได้ จะพบว่า การเลื่อนระดับชั้นเรียนในทุกช่วงการศึกษา ไม่ขึ้นอยู่กับความเพียงพอของรายได้ในครอบครัว ส่วนโอกาสในการเลื่อนระดับชั้นเรียนในทุกช่วงการศึกษา ของนักเรียนในอำเภอรอบนอก จะไม่ขึ้นอยู่กับรายได้ในครอบครัว และความเพียงพอของรายได้ในครอบครัว

การที่โอกาสการเข้าศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ขึ้นอยู่กับการมีรายได้ในครอบครัวสูง และมีความเพียงพอของรายได้ในครอบครัว แต่การเลื่อนชั้นชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และมัธยมศึกษาปีที่ 2 ไม่ขึ้นอยู่กับตัวแปรนี้ เนื่องจากครอบครัวที่มีรายได้น้อย และไม่พอเพียงจะไม่สามารถส่งเสียให้นักเรียนเรียนต่อในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ได้ ส่วนการศึกษาถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เป็นการศึกษาภาคบังคับ ผู้ปกครองจึงยังคงให้นักเรียนเรียนต่อจนจบ และนักเรียนที่มีโอกาสเข้ามาเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และได้เลื่อนชั้นมาเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ส่วนใหญ่เป็นนักเรียนที่ครอบครัวมีรายได้สูง และพอเพียง

แม้ว่าตัวแปรด้านความเพียงพอของรายได้จะมีความสัมพันธ์กับการเข้าศึกษาต่อชั้นมัธยมปีที่ 1 ของนักเรียนโดยส่วนรวมทั้งจังหวัด แต่ถาแยกศึกษาตามเขตที่ตั้งของโรงเรียน คือในอำเภอเมือง และในอำเภอรอบนอก จะพบว่าไม่มีนัยสำคัญกับการเลื่อนระดับชั้นเรียนในช่วงการศึกษาคงกล่าวก็ตาม แต่ที่น่าจะถือได้ว่าความเพียงพอของรายได้ในครอบครัวจะมีความสัมพันธ์กับการเลื่อนขึ้นชั้นมัธยมปีที่ 1 ของนักเรียนในอำเภอเมือง หรือในอำเภอรอบนอก อยู่บ้าง เพราะถาพิจารณาความสัมพันธ์ของนักเรียนในอำเภอเมือง หรือในอำเภอรอบนอก ในช่วงการศึกษาคงกล่าวจะพบว่า เป็นค่าความสัมพันธ์ที่ค่อนข้างสูงกว่า ในช่วงการศึกษาคงกล่าวอื่น ๆ มาก

แม้ว่าโอกาสการเข้าศึกษาต่อชั้นมัธยมปีที่ 1 ของนักเรียนในอำเภอรอบนอก จะไม่ขึ้นอยู่กับรายได้ในครอบครัว เช่นเดียวกับลักษณะความสัมพันธ์ของนักเรียนในอำเภอเมือง หรือโดยส่วนรวมทั้งจังหวัด แต่ถาพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างรายได้ในครอบครัว กับการเลื่อนระดับชั้นเรียนในช่วงการศึกษาคงกล่าวนี้ จะพบว่า เป็นค่าความสัมพันธ์ที่ค่อนข้างสูง และจากการเปรียบเทียบค่าความสัมพันธ์ในช่วงการศึกษาคงกล่าวระหว่างในอำเภอเมือง กับในอำเภอรอบนอก ปรากฏว่า ไม่แตกต่างกัน ดังนั้นน่าจะถือได้ว่า นักเรียนในอำเภอรอบนอกที่ครอบครัวมีรายได้ค่อนข้างสูง จะมีโอกาสในการเข้าเรียนต่อชั้นมัธยมปีที่ 1 สูงกว่านักเรียนที่ครอบครัวมีรายได้ค่อนข้างต่ำ เช่นเดียวกับในอำเภอเมือง หรือโดยส่วนรวมทั้งจังหวัด

2.2 ระดับชั้นเรียนที่ผู้ปกครองต้องการให้นักเรียนเรียน

ระดับชั้นเรียนที่ผู้ปกครองต้องการให้นักเรียนเรียน เป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการเลื่อนระดับชั้นเรียน เฉพาะในช่วงระหว่างการศึกษาภาคบังคับ และต่อจากภาคบังคับเท่านั้น แต่ไม่มีนัยสำคัญในช่วงการศึกษาคงกล่าวคือ นักเรียนในจังหวัดกำแพงเพชร ที่มีโอกาสเข้าศึกษาต่อชั้นมัธยมปีที่ 1 เป็นนักเรียนที่ผู้ปกครองต้องการให้มัธยมเรียนต่อในระดับการศึกษาสูง ซึ่งจะต่างจากการเลื่อนขึ้นไปเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และมัธยมปีที่ 2 ที่ไม่ขึ้นอยู่กับระดับชั้นเรียนที่ผู้ปกครองต้องการให้เรียน และเมื่อแยกศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับชั้นเรียนที่ผู้ปกครองต้องการให้นักเรียนเรียน กับ

การเลื่อนระดับชั้นเรียน ตามเขตที่ตั้งของโรงเรียน คือในอำเภอเมือง และในอำเภอรอบนอก จะปรากฏว่า มีลักษณะความสัมพันธ์เช่นเดียวกับนักเรียน โดยส่วนรวมทั้งจังหวัด

การที่โอกาสการเข้าศึกษาต่อชั้นมัธยมปีที่ 1 ขึ้นอยู่กับระดับชั้นเรียนที่ผู้ปกครองต้องการให้นักเรียนเรียน แต่การเลื่อนชั้นชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และมัธยมปีที่ 2 ไม่ขึ้นอยู่กับตัวแปรนี้ เป็นเพราะ ผู้ปกครองที่ต้องการให้นักเรียนเรียนถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จะไม่ให้นักเรียนเรียนต่อในชั้นมัธยมปีที่ 1 ส่วนการศึกษาถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เป็นการศึกษภาคบังคับ ผู้ปกครองจึงยังคงให้นักเรียนเรียนต่อจนจบ และนักเรียนที่เข้าศึกษาต่อในชั้นมัธยมปีที่ 1 และได้เลื่อนชั้นเรียนชั้นมัธยมปีที่ 2 เป็นนักเรียนที่ผู้ปกครองต้องการให้นักเรียนเรียนในระดับการศึกษาสูงอยู่แล้ว

จากการศึกษาสถานที่ที่ผู้ปกครองต้องการให้นักเรียนเรียนต่อชั้นมัธยมปีที่ 1 และมัธยมปีที่ 4 พบว่า ผู้ปกครองส่วนใหญ่ต้องการให้นักเรียนเรียนต่อในอำเภอที่นักเรียนเรียนอยู่เดิม และมีผู้ปกครองในอำเภอรอบนอกบางส่วนที่ต้องการให้นักเรียนเข้ามาศึกษาต่อในอำเภอเมือง หรือในจังหวัดอื่น ๆ ทั้งนี้เนื่องจากผู้ปกครองส่วนใหญ่ยังคงต้องการให้นักเรียนอยู่บ้าน เพื่อช่วยทำงานในครอบครัว

2.3 ระดับชั้นเรียนที่ผู้ปกครองสามารถส่งเสียได้

ระดับชั้นเรียนที่ผู้ปกครองสามารถส่งเสียได้ เป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการเลื่อนระดับชั้นเรียน เฉพาะในช่วงระหว่างการศึกษาภาคบังคับ และต่อจากภาคบังคับเท่านั้น แต่ไม่มีนัยสำคัญในช่วงการศึกษาคือ กล่าวคือ นักเรียนในจังหวัดกำแพงเพชร ที่มีโอกาสเข้าศึกษาต่อชั้นมัธยมปีที่ 1 เป็นนักเรียนที่ผู้ปกครองสามารถส่งเสียให้เรียนในระดับชั้นเรียนที่สูงได้ ซึ่งจะแตกต่างจากการเลื่อนชั้นไปเรียนในประถมศึกษาปีที่ 6 และมัธยมปีที่ 2 ที่ไม่ขึ้นอยู่กับความสามารถในการส่งเสียของผู้ปกครอง และเมื่อแยกศึกษาลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างระดับชั้นเรียนที่ผู้ปกครองสามารถส่งเสียได้ กับการเลื่อนระดับชั้นเรียน ตามเขตที่ตั้งของโรงเรียน คือในอำเภอเมือง และในอำเภอรอบนอก จะปรากฏว่า มีลักษณะความสัมพันธ์เช่นเดียวกับลักษณะความสัมพันธ์ของนักเรียน

โดยส่วนรวมทั้งจังหวัด

การที่โอกาสการเข้าศึกษาต่อชั้นมัธยมปีที่ 1 ขึ้นอยู่กับระดับชั้นเรียนที่ผู้ปกครองสามารถส่งเสียให้นักเรียนเรียน แต่การเลื่อนขึ้นชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และมัธยมปีที่ 2 ไม่ขึ้นอยู่กับตัวแปรนี้ เนื่องจากผู้ปกครองที่สามารถส่งเสียให้นักเรียนเรียนได้แค่ประถมศึกษาปีที่ 6 จะไม่ให้นักเรียนเข้าเรียนต่อในชั้นมัธยมปีที่ 1 ส่วนการศึกษาถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เป็นการศึกษาภาคบังคับ ผู้ปกครองจึงยังคงให้นักเรียนเรียนต่อจนจบ และนักเรียนที่เข้าศึกษาต่อชั้นมัธยมปีที่ 1 และได้เลื่อนขึ้นมาเรียนชั้นมัธยมปีที่ 2 เป็นนักเรียนที่ผู้ปกครองสามารถส่งเสียให้เรียนได้ในระดับชั้นที่สูงอยู่แล้ว

2.4 การมองเห็นประโยชน์ของการเรียนต่อตัวนักเรียน

การมองเห็นประโยชน์ของการเรียนต่อตัวนักเรียน เป็นตัวแปรที่ไม่มีนัยสำคัญกับการเลื่อนระดับชั้นเรียน ของนักเรียนในจังหวัดกำแพงเพชร ในทุกช่วงการศึกษา แต่ถาแยกศึกษาความสัมพันธ์ของการมองเห็นประโยชน์ของการเรียนต่อตัวนักเรียน กับการเลื่อนระดับชั้นเรียนของนักเรียน ตามเขตที่ตั้งของโรงเรียน คือ ในอำเภอรอบนอก และในอำเภอเมือง จะปรากฏว่า ลักษณะความสัมพันธ์ของนักเรียนในอำเภอรอบนอกมีลักษณะเดียวกับโดยส่วนรวมทั้งจังหวัด คือ การเลื่อนระดับชั้นเรียนทุกช่วงการศึกษา จะไม่ขึ้นอยู่กับตัวแปรนี้ แต่ลักษณะความสัมพันธ์ของนักเรียนในอำเภอเมืองจะต่างออกไป คือ ตัวแปรดังกล่าวนี้จะมีความสัมพันธ์กับการเลื่อนระดับชั้นเรียนของนักเรียนในช่วงการศึกษาต่อจากภาคบังคับ และไม่มีนัยสำคัญกับการเลื่อนระดับชั้นเรียนในช่วงการศึกษาคือ นักเรียนในอำเภอเมือง ที่มีโอกาสเลื่อนขึ้นไปเรียนชั้นมัธยมปีที่ 2 จะเป็นนักเรียนที่มีผู้ปกครองมองเห็นประโยชน์ของการเรียนต่อตัวนักเรียนมาก

การที่โอกาสในการเลื่อนระดับชั้นเรียนของนักเรียนในอำเภอรอบนอก หรือโดยส่วนรวมทั้งจังหวัด ไม่ขึ้นอยู่กับตัวแปรค่าการมองเห็นประโยชน์ของการเรียนต่อโอกาสของการเลื่อนระดับชั้นเรียนของนักเรียนในอำเภอเมือง ในช่วงการศึกษาคือ นักเรียนในอำเภอเมือง ขึ้นอยู่กับตัวแปรนี้ อาจเนื่องจากผู้ปกครองของนักเรียนใน

อำเภอรอบนอก หรือโดยส่วนรวมทั้งจังหวัด ส่วนใหญ่เห็นว่า การเรียนมีประโยชน์ต่อตัวนักเรียนมาก และมีส่วนน้อยเท่านั้นที่เห็นว่า มีประโยชน์ปานกลาง หรือน้อย แต่ผู้ปกครองส่วนหนึ่งของนักเรียนในอำเภอเมืองที่มีโอกาสเข้าศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และได้เลื่อนชั้นมาเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เป็นผู้ปกครองที่มองเห็นประโยชน์ของนักเรียนในระดับปานกลาง สูงกว่าผู้ปกครองที่มองเห็นประโยชน์ของการเรียนมาก

ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้านสถานภาพส่วนตัวของนักเรียน และด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้ปกครอง กับการเลื่อนระดับชั้นเรียนของนักเรียนในจังหวัดกำแพงเพชร ดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าการเลื่อนชั้นไปเรียนในระดับชั้นที่สูงขึ้นของนักเรียนในจังหวัดกำแพงเพชร (ทั้งในอำเภอเมือง และในอำเภอรอบนอก) นอกจากจะขึ้นอยู่กับความสามารถ และความสนใจในการเรียนของนักเรียนแล้ว ยังขึ้นอยู่กับตัวแปรด้านสถานภาพส่วนตัวบางประการ ของนักเรียน และด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจของผู้ปกครองอีกด้วย ซึ่งถ้าแยกสรุปลักษณะที่นักเรียนไม่ได้เลื่อนชั้นไปเรียนในระดับชั้นที่สูงขึ้น ในแต่ละช่วงการศึกษา จะปรากฏผลดังนี้

ก. ในช่วงการศึกษาภาคบังคับ

นักเรียนทั้งในอำเภอเมือง และในอำเภอรอบนอก ในจังหวัดกำแพงเพชร ที่สอบตกซ้ำชั้น หรือออกกลางคัน ในช่วงการศึกษาภาคบังคับ คือไม่สามารถเลื่อนจากชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ขึ้นชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จะเป็นนักเรียนที่มีเขาวนปัญญาต่ำส่วนหนึ่ง และเป็นนักเรียนเพศหญิงที่ผู้ปกครองเห็นว่าเพศหญิงไม่ต้องเรียนในระดับชั้นที่สูงมากนัก อีกส่วนหนึ่ง

ข. ในช่วงระหว่างการศึกษาภาคบังคับ และต่อจากภาคบังคับ

นักเรียนทั้งในอำเภอเมือง และในอำเภอรอบนอก ในจังหวัดกำแพงเพชร ที่สอบตกซ้ำชั้น หรือไม่มีโอกาสเข้าศึกษาต่อในช่วงระหว่างการศึกษาภาคบังคับ และต่อจากภาคบังคับ คือไม่สามารถเลื่อนจากชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ขึ้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 นอกจากจะเป็นนักเรียนที่มีเขาวนปัญญาต่ำ และเป็นนักเรียนเพศหญิงแล้ว ยังเป็นนักเรียนที่ครอบครัวมีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำอีกด้วย กล่าวคือ จะมีผู้ปกครองของนักเรียนส่วนหนึ่งที่แม่จะเห็น

ประโยชน์ของการเรียนต่อตัวนักเรียนมาก แต่จะไม่ต้องการให้นักเรียนเรียนในระดับชั้นที่สูงมากนัก เพราะไม่สามารถส่งเสริมให้นักเรียนเรียนต่อได้ เนื่องจากครอบครัวมีรายได้น้อยและไม่พอเพียง และผู้ปกครองยังต้องการให้นักเรียนช่วยทำงานให้ครอบครัว ซึ่งเป็นผลให้นักเรียนต้องขาดเรียน หรือหนีเรียน เพื่อช่วยผู้ปกครองทำงานอีกด้วย และเป็นที่น่าสังเกตว่า ผู้ปกครองของนักเรียนในอำเภอเมือง มีความต้องการให้นักเรียนช่วยทำงานมากกว่าผู้ปกครองของนักเรียนในอำเภอรอบนอก

ค. ในช่วงการศึกษาต่อจากภาคบังคับ

นักเรียนทั้งในอำเภอเมือง และในอำเภอรอบนอก ในจังหวัดกำแพงเพชร ที่สอบตกซ้ำชั้น หรือออกกลางคัน ในช่วงการศึกษาต่อจากภาคบังคับ คือไม่สามารถเลื่อนจากชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ขึ้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จะเป็นนักเรียนเพศหญิงส่วนหนึ่ง และเป็นนักเรียนที่มีความเอาใจใส่ในการเรียน และช่วยการทำงานบ้านอีกส่วนหนึ่ง นอกจากนี้จะมีนักเรียนในอำเภอเมืองส่วนหนึ่งที่ไม่ได้เลื่อนชั้นไปเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เพราะผู้ปกครองมองเห็นประโยชน์ของการเรียนต่อตัวนักเรียนในระดับไม่สูงมากนัก

ถ้าพิจารณาถึงอะไคร์ที่ตัวแปรสถานภาพส่วนหัวของนักเรียน และสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้ปกครอง เข้ามาเกี่ยวข้องกับการสอบตกซ้ำชั้น การออกกลางคัน หรือการไม่มีโอกาสเข้าศึกษาต่อ ในช่วงการศึกษาต่าง ๆ ของนักเรียนทั้งในอำเภอเมือง และในอำเภอรอบนอก ในจังหวัดกำแพงเพชรแล้ว จะเห็นได้ว่าเป็นลักษณะเดียวกับผลที่ได้จากการวิจัยในประเทศไทยอื่น ๆ ก่อนหน้าการวิจัยนี้¹ ดังนั้น ถ้าจะสรุปผลการวิจัยนี้เป็นวงกว้างออกไป น่าจะสรุปได้ว่า ลักษณะการจัดการศึกษาภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาในปี พ.ศ. 2520 ยังคงเป็นแต่การแก้ไขรูปแบบของการศึกษาให้กระชับขึ้นเท่านั้น แต่ยังไม่ได้มีความพยายามที่จะแก้ไขให้สอดคล้องกับความเสมอ

¹ คุุณผลการวิจัยของ UNESCO (1974), กรมสามัญศึกษา (2509), สมใจ หอมเย็น (2513), นิยม, กำนวนมาสก (2515), สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2520) และศิริชัย กาญจนวาสี (2521), ในบทที่ 2

ภาคทางการศึกษาอย่างแท้จริง เพราะถ้าจังหวัดกำแพงเพชร เป็นตัวแทนของจังหวัดที่มี
อัตราการเรียนต่อต่ำ ก็จะได้เห็นว่า หลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงภาพการศึกษาแล้ว จังหวัด
ที่เคยมีอัตราการเรียนต่อต่ำ ก็ยังคงเป็นจังหวัดที่มีอัตราการเรียนต่อต่ำอยู่เช่นเดิม และ
นักเรียนที่สอบตกซ้ำชั้น ออกกลางคัน หรือไม่มีโอกาสเข้าศึกษาต่อ ก็ยังคงเป็นเพราะ
เหตุผลทางด้านเศรษฐกิจเข้ามาเกี่ยวข้องของอย่างมากเช่นเดิม แต่อย่างไรก็ตาม แนวทางการ
เปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาดังกล่าวจะยังไม่ไถ่แก้ไขปัญหาทางการให้ความเสมอภาคทาง
การศึกษาอย่างแท้จริง แต่ลักษณะของการจัดการศึกษาที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ยังเป็นลักษณะที่
จำต้องยอมรับกันอยู่ เพราะถ้าพิจารณาถึงลักษณะของวงจรจัดการศึกษาที่เป็นอยู่ใน
ของการจัดการศึกษาที่ โรกอฟฟ์¹ เสนอไว้ จะเห็นได้ว่า ลักษณะของการจัดการศึกษาที่
เป็นอยู่นี้ เป็นการจัดการที่มีรูปแบบที่เป็นทางสายกลาง คือทั้งเขาวนปัญญา ความสนใจการเรียน
และฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของนักเรียนและผู้ปกครอง มีผลต่อการเลื่อนระดับชั้นเรียน
ที่สูงขึ้น ซึ่งการจัดการศึกษาที่มีรูปแบบเป็นทางสายกลางนี้ เป็นรูปแบบที่นักการศึกษาส่วน
ใหญ่ยังคงให้การยอมรับ เพราะการจัดการศึกษาที่ให้ความเสมอภาคอย่างแท้จริง เป็นไป
ได้ยากในทางปฏิบัติ ควรมีข้อจำกัดที่สำคัญ ในด้านความสามารถในการลงทุนทางการศึกษา
โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศด้อยพัฒนา

ข้อเสนอแนะ

แม้ว่ารูปแบบของการจัดการศึกษาที่เป็นทางสายกลาง จะเป็นรูปแบบที่นักการศึกษา
ส่วนใหญ่ให้การยอมรับ แต่จะยังคงมีคำถามเกี่ยวกับลักษณะของการจัดการศึกษาที่เป็นอยู่
ในปัจจุบันของเราว่า เป็นการจัดการศึกษาที่มีความเหมาะสม และให้ความยุติธรรมเพียงพอ
แล้วหรือไม่อย่างไร กล่าวคือ เมื่อต้องยอมรับว่าจะต้องมีนักเรียนจำนวนหนึ่งออกจากระบบ
การศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงระหว่างการศึกษาภาคบังคับ และต่อจากภาคบังคับ
(การเข้าการศึกษาต่อชั้นมัธยมปีที่ 1) ดังนั้น เราควรจะปรับปรุงหรือแก้ไขลักษณะของการ

¹Natalie Rogoff, Ibid.

จัดการศึกษาอย่างไรจึงจะก่อให้เกิดความสูญเปล่าทางการศึกษาน้อยที่สุด และมีการกระจายโอกาสทางการศึกษามากที่สุด

เพื่อที่จะแก้ปัญหาเกี่ยวกับความสูญเปล่าทางการศึกษา และการกระจายโอกาสทางการศึกษาคงกล่าวข้างต้น แนวทางในการจัดการศึกษาจึงควรจะมีลักษณะดังนี้

1. จากข้อมูลเกี่ยวกับอัตราระหว่างชั้นเรียนของนักเรียนในจังหวัดที่มีอัตราการเรียนต่อท่า และจากผลการวิจัย จะเห็นได้ว่า นักเรียนส่วนมากต้องออกจากระบบการศึกษาเมื่อจบชั้นการศึกษาภาคบังคับ (เช่นอัตราระหว่างชั้นเรียนไม่ได้ของนักเรียนในจังหวัดกำแพงเพชร ในปีการศึกษา 2522 แสดงให้เห็นว่า มีนักเรียนที่ไม่ได้เข้าศึกษาต่อชั้นมัธยมปีที่ 1 ร้อยละ 57.83) ซึ่งหมายความว่า จะมีผู้ที่อยู่นอกระบบโรงเรียนเป็นส่วนมากกว่าผู้ที่อยู่ในระบบโรงเรียนต่อไป ดังนั้น ผู้ที่อยู่นอกระบบโรงเรียนจึงควรจะต้องเป็นผู้ที่ได้รับความรู้ และได้รับการฝึกฝนความสามารถอย่างเต็มที่ในขณะที่อยู่ในระบบ และยังคงควรจะต้องได้รับความเอาใจใส่ในด้านการให้แหล่งความรู้ เมื่ออยู่นอกระบบอีกด้วย ทั้งนี้ เพื่อไม่ให้เกิดความสูญเปล่าทางการศึกษา และด้วยเหตุผลดังกล่าว การจัดหลักสูตร และกระบวนการเรียนการสอนในระดับการศึกษาภาคบังคับ และแหล่งความรู้ในชุมชน จึงควรจะมีลักษณะดังนี้

หลักสูตรในช่วงการศึกษาภาคบังคับ ต้องเป็นหลักสูตรที่สนองตอบต่อตัวนักเรียน และชุมชนของนักเรียนมากที่สุด กล่าวคือ หลักสูตรจะต้องไม่เน้นเนื้อหาวิชาการที่จะใช้เป็นพื้นฐานในการเรียนต่อชั้นสูงมากเกินไป แต่หลักสูตรควรจะเน้นในด้านการฝึกฝนความชำนาญบางอย่างที่นักเรียนถนัด เช่น ฝึกสอนพื้นฐานทางวิชาชีพสาขาต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับทรัพยากรในชุมชนนั้น ๆ เพื่อให้นักเรียนนำไปใช้ประโยชน์ได้ในอนาคต และเนื่องจากชุมชนส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นชุมชนแบบเกษตรกรรม ดังนั้นจึงควรจัดให้มีการสอนความรู้ และเทคนิคทางการเกษตรใหม่ ๆ อยู่เสมอ

กระบวนการเรียนการสอน ครูผู้สอนในระดับประถมศึกษาจะต้องไม่ใช้วิธีการสอนแบบให้ท่องจำ ซึ่งเป็นวิธีการสอนที่เน้นด้านเนื้อหาวิชาการ แต่ครูผู้สอนต้องใช้วิธีสอนส่วนใหญ่เป็นแบบการปฏิบัติให้เป็นประสบการณ์ตรง และต้องฝึกให้นักเรียนรู้จักแนวทางในการ

แก้ปัญหาต่าง ๆ ร่วมกัน และรักในงานทุกสาขาอาชีพ ในด้านการทดสอบเพื่อเลื่อนระดับชั้นเรียน จะต้องมึลักษณะที่ไม่เป็นการวัดเนื้อหาวิชาเป็นสำคัญ แต่ควรจะวัดจากลักษณะผลงาน และวิธีการทำงานของนักเรียน

แหล่งความรู้ รัฐต้องให้การสนับสนุนในด้านทุนในการจัดแหล่งความรู้ให้ชุมชนมากขึ้น โดยไม่จำเป็นต้องเปิดโรงเรียนเพิ่มขึ้น ซึ่งอาจทำได้โดยปรับปรุงห้องสมุดประจำหมู่บ้าน และห้องสมุดของโรงเรียน ให้เป็นศูนย์กลางของความรู้ และเทคนิคใหม่ ๆ สำหรับประชาชน โดยทั่วไปในชุมชนนั้น ๆ

2. จากผลการวิจัย จะเห็นได้ว่า นักเรียนที่ต้องออกจากระบบการศึกษาจำนวนหนึ่ง เป็นนักเรียนที่ต้องออกไปด้วยเหตุผลทางฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว กล่าวคือ ผู้ปกครองไม่สามารถส่งเสียให้นักเรียนเรียนในระดับชั้นที่สูงได้ เพราะมีรายได้ในครอบครัวต่ำและไม่พอเพียง และผู้ปกครองต้องการให้นักเรียนช่วยทำงานให้ครอบครัว ดังนั้นรัฐจะต้องพยายามแก้ไขระบบเศรษฐกิจให้มีการกระจายรายได้อย่างยุติธรรม และในขณะที่การกระจายรายได้ยังคงเป็นไปอย่างไม่ยุติธรรม รัฐ และผู้บริหารการศึกษา (โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารการศึกษาในจังหวัดที่มีอัตราการเรียนต่อต่ำ) จะต้องจัดสรรทุนการศึกษาให้กับนักเรียนที่มีฐานะปานกลาง แต่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำ ให้มีโอกาสดในการศึกษาต่อในระดับชั้นเรียนที่สูงขึ้น และจะต้องมีวิธีการจัดสรรทุนการศึกษาอย่างให้ความยุติธรรม และมีความเที่ยงตรง ทั้งนี้ทุนการศึกษาดังกล่าวควรจะเป็นทุนรัฐบาล หรือเป็นทุนที่อาจหาได้จากภาคเอกชน

3. เนื่องจากนักเรียนจำนวนหนึ่งต้องออกจากระบบการศึกษาไปด้วยเหตุผลทางด้านสถานภาพส่วนตัวบางประการ เช่น นักเรียนเพศหญิง ต้องออกจากระบบการศึกษา เพราะค่านิยมของผู้ปกครองเห็นว่าเพศหญิง ไม่จำเป็นต้องเรียนสูงมาก หรือผู้ปกครองส่วนหนึ่งยังไม่เห็นประโยชน์ของการเรียนมากนัก ดังนั้นโรงเรียน (โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนในจังหวัดที่มีอัตราการเรียนต่อต่ำ) จะต้องมีความสัมพันธ์กับผู้ปกครองของนักเรียนในชุมชนให้มากขึ้น เพื่อให้ชุมชนได้เข้าใจในระบบของโรงเรียน และมองเห็นความสำคัญของการศึกษา ทั้งในส่วนที่เป็นการศึกษาในระบบ และการศึกษาในระบบ

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยต่อไป คือ

1. ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยจำเป็นต้องใช้ข้อมูลแบบตัดตอน (cross section data) ดังนั้นควรจะมีการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพของนักเรียน และผู้ปกครอง กับการเลื่อนระดับชั้นเรียนอย่างแท้จริง โดยใช้วิธีการติดตามการเลื่อนระดับชั้นเรียนของนักเรียนรุ่นใดรุ่นหนึ่งโดยตลอด ซึ่งจะทำให้อธิบายความสัมพันธ์ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น
2. ควรจะมีการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพของนักเรียน และผู้ปกครอง กับระดับชั้นเรียน ในจังหวัดที่มีอัตราการเรียนต่อสูง ทั้งนี้เพื่อจะได้เปรียบเทียบผลที่ได้ว่าจะมีลักษณะความสัมพันธ์ เช่นเดียวกับความสัมพันธ์ในจังหวัดที่มีอัตราการเรียนต่อต่ำหรือไม่
3. ควรจะมีการศึกษาเกี่ยวกับลักษณะการบริหารการศึกษา ลักษณะการทำงานของครู และโรงเรียนที่อาจมีผลต่อการเลื่อนระดับชั้นเรียนของนักเรียน
4. เพื่อที่จะทำให้การใช้แบบสอบถามชาวบัญญาในการศึกษาเกี่ยวกับตัวแปรค่าชาวบัญญาของนักเรียน เป็นวิธีการที่จะให้ความมั่นใจสูงในค่าความจริงของแบบสอบถาม จึงควรจะได้มีการศึกษาเกี่ยวกับแบบสอบถามชาวบัญญาที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันว่า มีความสัมพันธ์กับสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของนักเรียนควยหรือไม่ ทั้งนี้เพราะมีงานวิจัยในต่างประเทศหลายชิ้นที่แสดงให้เห็นว่านักเรียนที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมต่างกัน จะมีความสามารถทำแบบสอบถามชาวบัญญาได้ต่างกัน ดังที่ แกรมป์ส¹ ได้รวบรวมผลงานวิจัยของ A.M. Shuey, Nevin S. Serimshaw and John E Gordon, A.R. Jensen และ William E. Sedlacek ที่ชี้ให้เห็นถึงการมีอคติ (Bias) ของแบบสอบถามชาวบัญญา ระหว่างเด็กผิวดำและเด็กผิวขาว นักเรียนที่มีความสมบูรณ์ภายในครอบครัว และไม่มี ความสมบูรณ์ภายในครอบครัว เป็นต้น

¹Jean Dresden Grambs, Ibid.